

Dr. Nagy Endre:

Az erdélyi magyarság mezőgazdasági organizációinak kiépítése.

Senkinek sem nehéz közülünk a közelmúlt eseményei közül a következő képet emlékébe idézni: Egy hadsereg, mely kitűnően volt szervezve, a győzelmekben, vereségekben, nélkülözések és menetelésekben holtrafáradtan pihenéshez jut. A katonákból kiölte a magasabb célok öntudatát a sok, emberfeletti munka s ennek helyét a vezérek elleni közöny s duzzogás foglalta el. A vezérek csak a célokat látják maguk előtt, és keserőséggel néznek a közlegényekre, kiknek elszibbadt ereje megakadályozza őket a nagy célok megvalósításában. A pihenés hamarosan kábító álommá válik mindannyiuknál. Csak néhány őrűz világít az éjszakában, csak néhány őrszem nézi szorongó szívvel az alvókat s aggódva gondol arra, hogy mi lenne, ha így lepné meg őket az ellenség. Vajjon szervezve van-e egy alvó hadsereg? Igen. Megvannak összes szervei, vezérei, alvezérei és közkatonái. A zubbonyok alatt szívek dobognak, a karokon, lábakon harcban, fáradalmakban megedzett izmok feszülnek és mégis hasznavehetelen, mégis meg-meg rezzennek az őrszemek, mégis kétségek ébrednek az alvók tábora felett.

Íme az erdélyi magyar gazdatársadalom mai helyzetei. Szervezve vagyunk, de a tagok tétlenek. Élünk, de kábító álom fekszik rajtunk. A vezérek, alvezérek és közkatonák egymásra keserőséggel néznek, mert ahol vereséget szenvedtünk, azt mindenki a másíknak, ahol valami parányi győzelem mutatkozott, azt valamennyi önmagának tulajdonítja.

Kell-e tehát szervezkednünk? Hiszen van országrészi szervezetünk az Erdélyi Gazdasági Egyletben, vannak megyei gazdasági egyesületeink, van Földmives Szövetségünk, Hangyánk, vannak községi hitelszövetkezeteink, a falvakban gazdaköreink. Mindeniknek vannak szervezeti és alapszabályai. Az E. G. E. alig fél éve bocsáj-

tott ki ujólag egy füzetet „A gazdakörök szervezése és vezetéséről címmel. Talán nem jök az eddigi szervezetek, hogy ismét szervezésről kell beszélünk? Magam részéről jónak tartom eddigi szervezeti szabályainkat s ezért mai előterjesztésemben nem is annyira ezekről, mint meglévő mezőgazdasági szervezeteinknek, tartalommal, étellel, elevenséggel való megtöltéséről, Erdély magyar gazdáinak felébredéséről fogok beszélni.

Miért nem dolgoznak szervezeteink megfelelő eredménnyel?

1. Az államhatalmat képviselő kormányok előterjesztéseiket szakkérdésekben nem veszik figyelembe;

2. szervezeteink vagyoniilag általában gyöngébbek, mint amilyeneknek lenniök kellene;

3. szabad mozgásukat és kulturális tevékenységüket a helyi hatóságok gátolják;

4. az agrárreform által vagyona 80%-ától megfosztott birtokososztály nem tud az eddigi erővel részt venni a munkában;

5. a birtokos és kiscgazda osztály, mely a földosztás rendjén egymásra uszított, nem találta még meg az együttműködés lehetőségeit;

6. a háború előtti gazdatársadalmi akciók hibás vágányokra terelték a kiscgazdaosztály gondolatvilágát, mely adományokat és segílyeket vár a szervezettől;

7. népünk kulturszínvonala nem elég magas a mezőgazdasági szervezkedés hasznának és szükségességének átértésére.

A váltakozó kormányok és politikai pártok agrárellenes magatartása miatt sem népünk, sem mezőgazdasági szervezeteink nem tehetök felelőssé. A román nép reprezentánsai előttük addig teljesen ismeretlen és az ó-királyságban csak csirában, vagy egyáltalában nem létező intézményeket ismertek meg a magyar, szász és sváb gazdasági egyesületekben s ezért *azokban tisztán kisebbségi és nem gazdasági tömörülést látnak*. Ettől a ferde felfogástól vezérelve, *előterjesztéseinkre ügyet sem vetnek, munkájukat a helyi hatóságok útján elgáncsolni és vagyoni létüket aláaknázni törekednek*. A mezőgazdasági szervezkedés kérdése ebben a vonatkozásban túlnő a kisebbségi problémák határán és országos kérdéssé válik, melynek megoldását a román állam legsürgősebb életfeladatának tekintem. Ez a gyökeréből kiforgatott gondolkozás hozta létre az eddigi kormányok részéről a mezőgazdaságot létalapjában megtámadó vámoikat, kiviteli tilalmakat, a büntető exporttarifát, az elviselhetetlen

szállítási illetékeket, mely mellett megeshetett például az, hogy a nem egész vasúti kocsi rakományt kitevő műtrágya vasúti fuvarja az értéknek több mint 30%-a és az 5 kg.-os szőlő postaköltsége sokszor a teljes értéket is meghaladja. A mezőgazdasági szervezkedés kérdésének ez a sarkpontja a legnagyobb figyelmet érdemli s annak a kisebbségi kérdés határait túllépő megoldása égető szükség képez.

A magyar mezőgazdasági szervezetek tökeszegénységének részben a multban követett altruista, sőt népjóléti működésük az okozója. A háború előtt és alatt ezek a szervek *az állami támogatás levezető csatornái voltak*, melyeken keresztül az akkori akciók, az inséges gabona, vetőmag, növényvédelmi szerek és más mezőgazdasági cikkek szétosztását végezték nemzetiségi különbség nélkül. Hogy ezt a célt mily ideálisan szolgálták, bizonyítja saját és alkalmazottaik vagyontalansága. A sok munka és óriási tőkék forgalmából megmaradt vagyonmorzsák, a megyei és országrészi egyesületeink székházai is szálla voltak az imperium átvétele utáni időkben a hatóságok szemében és éppen ez egyesületeknek kellett legelső-sorban megismerkedniök a lakásrekvirálásokkal, melyek csekély vagyonuk gyümölcsétől a mai napig is a legtöbb helyen megfosztják. Ilyen körülmények között a hathatós kulturális munka még az esetben is kérdéses lenne, ha nem találkoznanak lépten-nyomon a helyi hatóságok gátló intézkedéseivel.

Nem bírálunk, hanem tényeket állapítunk meg akkor, amikor kijelentjük, hogy birtokos osztályunknak közel 70–80%-a megszűnt a gazdatársadalmi szervek támogatója lenni, mihelyt azok nem csupán szereplési vágyát elégitették ki, hanem komoly munkát követeltek. Ennek illusztrálásául csupán egy kiáltó példát hozok fel. A megyei gazdasági egyesületek megkísérelték a földkisajátítások pontos statisztikáját összeállítani és Erdély magyar birtokosságának több mint 80%-a arra sem volt kapható, hogy a neki megküldött kérdőíveket kitöltse és az egyletekhez eljuttassa, pedig e statisztika elsősorban a birtokosság érdekét lett volna hivatva szolgálni.

A birtokos és kiscgazda osztály az agrárreform rendjén egymásra uszítottatott. Mint harcoló felek állottak szemben egymással éveken keresztül s ennek sebei ma is ott égnek mindkét gazdatársadalmi osztály szívében. Sokan elfeledték, hogy egymásra vannak utalva és hosszú évek szívos munkájának kell következnie, hogy a gazdákat ismét egy tömör egészszé öntsék. Ennél a pontnál elő-

terjesztéseim leglényegesebb részéhez érkeztünk. Félős, hogy kiesik kezünkéből a falu vezetése. A gróf Károlyi Sándorok és Darányi Ignácok kora lejárt, amikor minden évben a magyar birtokosság hívó szavára tiz-tizenötezer kisgazda gyült össze egy nagygyűlésre, mely irányt szabott az ország mezőgazdasági politikájának, diktálta a vámokat, megteremtette a hitel- és fogyasztási szövetkezeteket, irányt szabott a mezőgazdasági oktatásnak és arany-milliókra menő állami támogatásokat eszközölt ki mezőgazdasági kísérletügyi intézményekre. Az elejtett fonalat ott kell ismét felvennünk, ahol elszakadt. A birtokos osztály álljon ismét a szervezkedés élére. Feledje el az ezerholdak álmát. Számoljon azzal, hogy amikor faluja határát átlépi, megszűnt arisztokrata, politikus és világfi lenni s csupán gazdává, községének, falujának legintelligensebb, legnemesebb szívű és legtöbb tudású gazdájává lett. Nézzük csak milyen kötelességeket írnak elő ezek a jelzők.

Látták-e Önök, magyar birtokosok, vasárnapi istentisztelet után pár évvel ezelőtt megtelni a korcsmákat és látják-e ma a korcsmák megrendszabályozása után a férfinépet kint álldogálni a hídon? Jutott-e eszükbe, hogy ez nem naplopás, nem iszákosság, hanem egy primitív kaszinó, a falu társadalmi életének a tükre, hol ügyes-bajos dolgait beszéli meg, a világ folyásáról szerez tájékoztatást az önök darócruhában járó, kérgestenyerű gazdatársa? Íme itt van előttünk a gazdakör ős formája, ahol megbeszélnek, döntenek a gazdasági kérdésekben. Adjunk formát ennek az illegitim szervnek, vigyünk be eszméket, kulturszomját ez ős társadalomba. Vannak önöknek agrárreform után is, sőt talán éppen azután üres épületeik, néhány sasfáért, pár szál deszkáért ma sem kell a szomszédba menniök. Áldozzanak fel egy épületet minden faluban. Nevezzék azt „melegedő helynek” vagy bárminek, építtessenek szint eléje és íme már formát öltött az ácsorgás, alakuló gyűlés, szabályok, hatósági beavatkozás nélkül. Ha „otthon” vannak, Önök is elmehetnek vasárnaponként pár szóra. Előbb munkást keresni, szerződést kötni, venni, eladni. Aztán letelepedhetnek egy lócára, vihetnek magukkal néhány kiolvasott újságot és ott felejtetik. Benézhet önökkel a pap, meg a tanító is és elhull itt-amott egy-egy finomabb érzésből fakadó szó, jobb gondolat, kulturvágyak, faji összetartozás. Lesznek hamar, akik megértik, hogy mi ez. Lesznek, akiknek kezébe lehet nyomni egy Jókai vagy Mikszáth elbeszélést, hogy olvassa fel közöttük. Ez a kezdet, a többi aztán

magától jön. Jönnek a tanácskérések, jön a bizalom és testvériség. De ehhez még más, tettek is kellenek. Minden birtokosnak van üres magtára, dűledező kukoricakasa, rozsdás ekéi, használatlan gépei. A kisgazdáknál hiányoznak mindezek. Van mód rá a kölcsönös megértés mellett, hogy ezek munkába álljanak, feladatukat teljesítsék, hasznot hozzanak Önöknek is, másoknak is. A birtokosság helyzete különben sem oly sivár és kétségbeejtő, mint sokan hiszik. A fejlődő technika új életlehetőségeket teremt és mezőgazdasági iparüzemek, motorkék, cséplő, lóheremorzsoló, olajütő, ványoló, gyapjúfésülő berendezésekre ad alkalmat. Becsületes és hasznohozó munkák ezek, melyek odakapcsolják a birtokost a néphez. A birtokos legyen kulturkapoccsá népe és a nagyvilág között. Terményei eladása- és vásárlásaiba kapcsolja bele kisgazdátársát és iparkodják a nagybani adás-vétel előnyeiből őket is részesíteni. Nyuljon alája a szorgalmas, erős kiségzisztenciáknak és iparkodják összekötetései révén kölcsönök kieszközlése, meg más módon segíteni őket. Legyen velük a templomban, az iskolában és községházán. Ha akadályok, hálátlanság érik, ne feledje, hogy nem *érettük, hanem fajunkért teszi mindezeket.*

A mai kor szervezőjének ki kell irtania a népből a háború előtti gazdátársulások mételyét, a koldulást, a felsőbb erőkre való támaszkodást, mely a kirendeltségi munka alatt rögződött beléjük és mindig mindenütt azt kell hangoztatni, hogy a *magunk erején* kell mindent elérnünk s a magunk lábán kell megállanunk.

A szervezési akadályok legyőzésére ajánlom Dr. Szentkirályi Ákos javaslatát, mely a szervezést néhány megbízható emberrel kezdené meg, akiket „tizedesek”-nek nevez.

A falu kultúrájának emelésére ajánlatos a modern kultúr vívmányoknak a falu népe közé való okos átültetése, melyre még javaslataim összefoglalása rendjén visszatérek.

Határozati javaslatom a következő:

1. Szerveztessék a Magyar Párt parlamenti tagjai közül egy mezőgazdasági csoport, melynek feladata legyen a kormány és a törvényhozás összes mezőgazdasági intézkedéseinek tanulmányozása és a román nemzetiségű parlamenti tagok között az agrár-eszmék állandó propagálása.

2. Kéressenek fel a többi kisebbségi pártok, hogy a Magyar Párt e mezőgazdasági csoportját, vagy közös, vagy párhuzamos munkával támogassák.

3. Alakíttassék részint a parlamenti tagok, részint más értékes, főleg a magyar birtokosság köréből vett tagok közül egy „Magyar Falu Bizottság”. Ennek tétessék kötelességévé a falusi kisgazdasztály helyzetének állandó figyelemmel tartása. Hasson oda úgy a nyilvánosság, mint magánérinkezések rendjén, hogy minden magyar faluban egy birtokos életcéljává tegye a néppel való foglalkozást és a nép gazdasági érdekeinek, valamint tudásának és összetartásának fokozását.

4. A „Magyar Falu Bizottság” minden évben minden vidéken tartson népünnepélyekkel összekapcsolt nagygyűléseket, hol az egyes községekben végzett munkát számbavegye és az arra érdemes vezetőket „a falu apja” névvel kitüntesse.

5. Hasson oda a Magyar Párt, hogy a gazdasági egyesületek székházai a lakásrekvirálások alól sürgösen mentesíttessenek.

6. Eszközöljön ki a Magyar Párt a földmivclésügyi miniszterium közbejöttével a belügy- és hadügyminiszteriumoktól olyan általános érvényű rendeleteket, mely az összes hatóságokat figyelmeztesse jobbindulatú magatartásra a gazdatársadalmi szervek kulturmunkájával szemben.

7. Gazdakörök alakítása kormányhatósági intézkedéssel megkönnyíttessék.

8. Szervezen a Magyar Párt „Magyar Falu Bizottsága” egy Népkultúra mozgószínházat, mely autóra szerelve járja be a falvakat. Gondosan ellenőrizze az ott előadandó filmekét és küldjön vele elsőrangú előadókat, kik a nép művelését helyes irányba vezessék. Egy ilyen vállalat létrehozható lenne az EMKE, EGE, a Magyar Párt, Magyar Sajtószindikátus, az Egyházak, Minerva-nyomda és „Magyar Nép” hetilap, valamint bankjaink és magánosok részvényjegyzései útján. A vállalat óriási kulturjelentősége mellett a jövedelmezőségre nézve is kedvező kilátásokkal kecsegtet.

9. Végül indítványozom a falusi gazdakörök szervezésére nézve az Erdélyi Gazdasági Egylet kiadásában megjelent „A gazdakörök szervezése és vezetéséről” szölvő füzet minél szélesebb körben való terjesztését.

Térjünk vissza egy pillanatra kiindulási pontunkhoz. A gazdátábor súlyos vereségek, kimerítő menetelések után zsibbasztó álomba merült, de él és erős. Az őrszemek hüen állanak posztjaikon. Fújja meg a Magyar Párt az ébredés harsonáját, hogy talpra ugorjon előbb a vezérkar: birtokosaink, a közkatonák felől aztán ne ág-

gódjunk. Voltunk, vagyunk és leszünk. Gazdák nélkül nincs állam, nincs nemzet.

Orbán Balázs

a Székely Földmives Szövetség igazgatója, Marosvásárhely:

E pillanatban, mikor magyar népünk gazdatársadalmi szervezéséről kellene szólnom, engedjék meg, hogy kedves kötelességnek tegyek eleget azzal, hogy a marosmegyei magyar gazdánépnek üdvözetét tolmácsoljam a Magyar Párt közgazdasági szakosztálya előtt azért a nagyfontosságú lépésért, hogy a mai gazdasági nehézség és megpróbáltatások közepette új munkára való felkészüléssel keresi a kivezető útát a reánk nehezedett nyomasztó bizonytalanságból.

Mai gazdasági életünk jellemzésére megfelelőbb kifejezést alig találhatunk, mint azt, hogy a *bizonytalanságok* korát éljük.

Bizonytalanság a tulajdonban, bizonytalanság a termelésben, bizonytalanság az értékesítésben és bizonytalanság a fogyasztásban.

Ez a mai helyzet képe.

És amikor az állam és a társadalom szeme állandóan a mezőgazdasági termelésen függ s amikor sokszor teljesíthetetlen igényeket támaszt a kenyértermelő gazdával szemben s amikor az ország lakosságának 75–80%-át a mezőgazdasággal foglalkozó nép teszi ki: azt kell tapasztalnunk, hogy a létért való küzdelem verejtékes versenyében éppen a kenyértermelő gazda az, kinek érdekvédelme legkevésbé van kielégítve.

A jelen pillanat rövideje nem engedi meg reámutatnom arra, hogy a mezőgazdaság virágzó föllendítése mennyire elsőrangú állami feladatot képez s hogy esetek és tények illusztrálásával világítsam meg azt a szomorú helyzetet, melyet átéltünk; csak azt állapítom meg, hogy az erdélyi magyar gazdatársadalom új gazdasági elhelyezkedésében a megpróbáltatások súlya alatt leroskadva, nem tudta még megtalálni önmagát, hanem szárnyaszegetten vergődik egy napról a másikra, anélkül, hogy új lendülésre erőt tudna meríteni.

Ám a haladó élet nem vesztegel s a gazdasági élet lüktető ereje folyton mozog, új helyzeteket szül s az új helyzetekben új követelményeket támaszt úgy a birtokállományban megrövidült, mint a földosztás javaiban már részesült új gazdával szemben s ebben a bizonytalanságban – ha élni akarunk – meg kell csinálnunk jövőre a magunk számvetését.

Hogyan?

Fel kell ismernünk és fel kell használnunk a tömörülésben tejlő erőt. Erős, megbonthatatlan egységes gazdasági frontot kell alkotnunk az egységes *gazdasági szervezetben*.

Az erdélyi gazdaközönségnek, földmivelő népnek mindnyájunk érdekét szíven viselő, közös javunkat szolgáló olyan intézményekre van szüksége, melyek gazdasági kultúránk fejlesztő munkájában irányítóink, vezetőink és támogatóink legyenek s amely *szervezetek* vagy *intézmények* működése, *szava, ténykedése, döntő súllyal birjon* úgy a társadalom nehéz gazdasági harcaiban, mint az állam gazdasági politikájának irányításában.

Ennek az erősen megalapozott és kellően megépített szervezetnek, melyet nevezünk *akár gazdasági egyletnek*, akár; *gazdaszövetségnek* vagy akárminek, legyen feladata az egész gazdatársadalom bevonásával szervezni a *termelést, az értékesítést s a gazdaközönség egyetemes érdekvédelmét*. Ebben a szervezetben, melyet a gazdasági tömörülés hajtóereje teremtett meg: *élő kapoccsal legyen tömörítve a földdel foglalkozó nép egész egyeteme, hál megkaphassa kellő irányítás és vezetés mellett a tudásnak, a tapasztalatnak gazdag forrásait*, érdekei védelmére pedig a biztató támaszt és erőt.

Nagy hálával és elismeréssel kell adóznia a gazdaközönségnek az Erdélyi Gazdasági Egylet iránt, mely a gazdatársadalom érdekében óriási erőfeszítést fejt ki és nagy elismeréssel kell meghajtanunk zászlóinkat a vidéki gazdatársadalmi szervezetek eddigi működése előtt, melynek nemes hivatását, célkitűzését, fáradságos munkáját a mai meddőségre kárhoztatott gazdasági harcokban nem tudjuk eléggé értékelni. Becsületos törekvéssel s kisebb-nagyobb szerencséivel végzik feladatukat a gazdasági kultúra fejlesztő munkájában és éppen ezért e gazdatársadalmi szervezeteket *fontos tényezőknek, elhivatottnak véljük* arra, hogy a fennt vázolt egységes gazdasági front megálkotásában a vezető munkát kezükbe vegyék. Meg kell azonban állapítanunk azt is, hogy a gazdasági átalakulás, a gazdasági érdekharok fürgetege rést ütött e gazdatársadalmi szervezetek épületében is s működésük bizonyos mértékben a mai viszonyok közt labilissá vált. Nincs mit lepleznünk, kimondhatjuk nyíltan, hogy a régi gazdasági keretek megbontása természetesen maga után vont a gazdasági egyesületek működésének zökkenését s a nagy változásban a további működésre újabb hajtóerőt csakis a kisgazdaközönség bevonásával tudunk szerezni. Vagyis, a gazda-

társadalmi szervezetek megrongált épületeit új terméskövekkel kell aláfalazni, hogy ezzel a gazdasági érdekvédelem erős megalapozott bástyája, úgyszólván kősziklán épített vára lehessen! *Szóval a gazdasági társadalom újjászervezését alulról, a földmivelő népnél kell kezdenünk.* Tapasztalatokból mondhatom, hogy a mi népünkben meg van ugyan a hajlandóság, hogy gazdatársadalmi életet éljen, mégis a gazdasági egyesületekbe való belépéstől jórészt főleg azért tartózkodott, mert nem tartotta az egyesületet az övének, hanem az *urakénak* vallotta azt.

Eme berögzött felfogáson úgy vélem segíteni, ha ott, ahol a régi keretek kijávitásával eredményt elérni nem tudunk, új épülethez fogunk. Alulról próbáljuk meg az építést a községekben – a *gazdakörök* beszerzésével.

Meg fogjuk látni, hogy e szervezet megalkotására való megmozdulás az új gazdasági és államjogi elhelyezkedésben egy régóta érzett hiánynak önkénytelen megnyilatkozása lesz, mely ott lappang a gazda, a földmives lelkében, érzésében, gondolatában és tapasztalatában.

Igen – tapasztalatában! mert napi életének nyomasztó helyzetében lépten-nyomon kellett éreznie a gazdasági versenyben való hátrányos helyzetét a többi, jól szervezett társadalmi osztályokkal szemben. Napról-napra fokozottabban jutott tudatára annak, hogy a háború utáni gazdasági élet hullámverései között *csak úgy állhat meg sziklaszilárdan, ha a közös gazdasági bajok, közös fájdalmak, közös nehézségek ellen minden földdel foglalkozó gazda, közös szervezetben, közös akarattal együttesen vívja a gazdasági élet súlyos küzdelmét és érdekei védelmére szervezkedik, szövetkezik.* Mert a szervezkedés, együttműködés, *mozgás és élet,* míg az egyedüliség, magára hagyottság, lassú tespedés, visszaesés és *halál!*

A gazdaköri étellel a mi gazda- és földmives-társadalmunk arra az útra lép, mely az állam iránti hűség és kötelességteljesítés keretei között, a gazdasági haladás, kulturális fejlődés és erkölcsiekben való gyarapodás útjára vezet.

Célkitűzése tehát kifejezi mindazt, amit a mai helyzetben az egész gazdatársadalomnak követnie kell. Messzemenő célja pedig az, hogy az erdélyi részek egész gazdatársadalmát, *tehát a földdel foglalkozó minden állampolgárt az ostoros gyermektől a birtokos gazdáig* egy közös gazdasági frontba hozzon.

Igen helyesen körvonalozza Dr. Nagy Endre a gazdakör hi-

vatását, mikor *azt* mondja, hogy a gazdakör a földműves ember kaszinója, ahol elbeszélget és eszméket cserél. A gazdakör a kisgazda börszéje, hol üzletről beszélgetve annak esélyeit, fogásait eltanulja. A gazdakör, a falusi nép és főleg az ifjúság önképzőköre, ahol olvas, tanul, műveli és fejleszti magát, a gazdakör a községi lakosok népakadémiája, ahol társadalmi és politikai kérdésekről, a közös gondolat, az összetartás, együttműködés, a tömörülés a szövetkezés előnyeiről felvilágosítást nyer, végül a gazdakör a falusi nép mentsvára a kocsmai élet pusztító áramlata elől. Szóval a gazdakör a világháború utáni felborult társadalmi és gazdasági helyzetben biztos alap, hol irányítást találunk a jövő gazdasági munkájára.

Elsőrangú feladatunk, hogy ezt a szervezetet megteremtsük s ennek működését kitöltsük a napi gazdasági élet tartalmával, melynek éltető eleme a község földműves népének testvéri érzésben való tömörülése, egymás támogatása, oktatása, továbbá az idő követelményei szerint való mivelődés, haladás.

A jövő a kisgazda kezébe van letéve, ki csak úgy felelhet meg hivatásának, ha alkalma nyílik a lelki és szellemi nevelésre, mert különben az idő nyomtalanul suhan el feje felett és könnyen kilendül a szélsőségek maszlagos áramlatába.

Elgondolásunk szerint a gyermek, az ifjú s a gazda nevelése, gazdaköri életre, való szervezése és működése után jönne a *gazdasági egyesület vagy gazdaszövetség szerepe*, mint a gazdakörök gócpontjainak meggyéknként való központi szerve. Ezek keretei megvannak s mint fennebb jeleztem, csak a mai viszonyoknak megfelelő tartalommal kell ezeket kitölteni.

És végül az egységes gazdasági front vezetője, irányítója lenne az Erdélyi Gazdasági Egyesület, melyben összefutnának a megyei központok és igazgatásában minden törvényhatósági gazdaszervezet kellő számú küldöttel lenne képviselve.

Nem új dolgokat mondok; úgyszólván nyitott ajtókat döngöttünk, de a gazdatársadalom egységes kiépítésének kérdése, mely már évtizedek óta szállong, soha égetőbb existenciálisabb kérdést éppen a magyar gazdaközönségre nem képezett, mint ma.

Halvány és rövid vonásokban ezek volnának gazdatársadalomunk szervezésének főbb irányvonalai. Bizton hiszem, hogy ez megvalósítható lesz, mert az erdélyi magyar gazdatársadalom ősi földjén élni akar és dolgozni kíván, mert célja a haladás, a fejlődés.

dés úgy, amint az idők szelleme és a világfejlődés szükségszerűen parancsolják. *Rombolni nem akar, osztályharcot nem izen, máséra jogtalanul nem áhítzik, a tulajdont szentnek tartja, embertársát szereti, elöljáróit tiszteli, de tiszta lelkiismeretére, hitére, becsületére büszke és érdekeit, tulajdonát vérig kész védeni.* Nem uzsoráz, nem láncol, de kihasználtnak sem hagyja magát. Évszázadok tradícionális multja s az *általa művelt földből kisugárzó élet joga ösztönzik erre.* Ez az ösztönös érzés serkenti s mert' az élet joga alapján élni, kultúrájában fejlődni akar, közös fájdalmai enyhítésére, közös gazdasági érdekei védelmére megalkotja a maga szervezeteit, amivel magasabb kulturhivatásáról tesz tanúságot és kellő súllyal bíró tényezője lesz az országnak és a társadalomnak.

Határozati javaslatom a következő:

Az Országos Magyar Párt közgazdasági szakosztályának nagygyűlése, foglalkozva az erdélyi magyarság mezőgazdasági szervezésének kérdésével, szomorúan állapítja meg, hogy magyar népünk gazdatársadalmi szervezése – mai gazdasági helyzetünknek megfelelően – intézményesen biztosítva nincs, mert *a jelenleg működő gazdatársadalmi szervezetek csak hézagos falai annak az épületnek, melyben magyar gazdanépünk gazdasági fejlődése, gazdasági érdekvédelme elhelyezhető volna.* Éppen azért nagygyűlésünk midőn *elsőrangú feladatnak tekinti magyar népünk gazdatársadalmi megszervezését,* egyúttal elhatározza, hogy a Magyar Párt megyei tagozatai útján, ott, ahol a szervezés még be nem indult, a szervezési mozgalmat nemcsak beindítja, de minden erejével azon lesz, hogy azt eredményesen úgy fejezze be, hogy a gazdasági szervezetek, a mai viszonyok követelményeinek megfelelően, népünk *erkölcsi, kulturális és anyagi fejlődését* szemmel láthatóan előmozdítsák.

Ott pedig, ahol gazdatársadalmi szervezeteink már megvannak és működnek, ezeknek eredmény teljesebb működését gazdanépünk szélesebbkörű bevonásával igyekszik lehetővé tenni.

Ezen cél elérésére szükségesnek tartja elsősorban a községi gazdasági szervezetek, vagyis a *gazdakörök* létesítését, illetve új életre keltését s ennek keresztülvitelére felhívja a megyei tagozatokat, hogy esetleg a kerületükben lévő gazdasági egyletek vagy megyei gazdaszövetségek és más lelkes, ügyesítő férfiak közreműködésével népünknek *gazdakörökbe való beszerzését* faji kötelességünk elsőrangú feladatának tekintve, azt mielőbb indítsák be.

Mindezek után nagygyűlésünk gazdatársadalmi szervezésünket *községi gazdakörök, megyei* (gazdasági egyletek, földmives szövetségek) és országos tagozódás szerint látja kiépíthetőnek, mely tagozatok fokozatos szervi összefüggésben lévén egymással, az Erdélyi Gazdasági Egylet tetőzete alatt alkossák meg gazdatársadalmunk egységes frontját.

A szervezés keresztülvitelének biztosítása végett felkéri a Magyar Párt országos vezetőségét, hogy a kir. kormánynál a gazdaszervezkedés akadálytalan keresztülvitelét általános rendelet formájában kieszközölni szíveskedjék s az újraélelt gazdasági egyesületek, gazdaszövetségek jogiszemélyiségének elismerését tegye könnyen hozzáférhetővé.

Purgly László

ny. főispán, az Aradmegyei Gazdasági Egylet elnöke:

Hangsúlyozza, hogy nézete szerint nincs fontosabb kérdés a gazdaközönség megszervezésénél. Utal bánáti kisebbségi testvéreink példájára, akik politikai sikereiket annak köszönhetik, hogy gazdaságilag meg voltak szervezve. Ha mi is ezen kezdhettük volna, akkor talán mi is sokkal előbb volnánk politikai téren, mint most vagyunk. De még mindig nem késő. Külön is felhívja a figyelmet arra, hogy ha mi falusi közönségünkkel, a kisgazdákkal és munkásainkkal csak politikailag fogunk érintkezni és csak akkor állunk velük szóba, ha a választásokon szükségünk van rájuk, úgy nem is számíthatunk rájuk. Tény az, hogy Románia lakosságának 80%-a mezőgazda és ezeket megszervezni és velük kapcsolatot létesíteni olyan nagy dolog, hogy a Magyar Pártnak ennél fontosabb kötelessége nincs. Itt egy nagy nehézséggel küzdünk és részben ez az oka annak, hogy a Magyar Párt e téren még eredményeket nem tudott elérni és ez az, hogy vármegyei gazdasági egyesületeink mint jogi személyek nincsenek elismerve és alapszabályaik nincsenek jóváhagyva. Mi megpróbáltunk enélkül is kimenni a vidékre, hogy gazdaköröket létesítsünk, azonban ebben viszont a hatóság megakadályozott. Ezért kérjük fel a Magyar Párt parlamenti csoportját, hogy a szervezkedést a legsürgősebben és leghatásosabban támogassák és ennek érdekében járják ki, hogy a vármegyei gazdasági egyesületek legyenek elismerve, mint jogiszemélyek, alapszabályaik jóváhagyassanak és engedjék meg, hogy a gazdaköröket megszervezzék és azok a falvakban szabadon működhessenek.

Orbán Balázs:

A gazdakörök számára nem szükséges minden helyen külön önálló alapszabályokat készíteni, hanem a gazdakörök tulajdonképpen fiókjai legyenek a vármegyei központi gazdasági egyesületeknek. A gazdasági egyesület jóváhagyatja a saját alapszabályait és bejelenti a gazdaköröket, mint fiókjait és így azoknak a jogi személyiséget nem kell külön is megszerezniök. Ez volt az eset Marostordamegyében is. Amikor az Erdélyi Gazdasági Egyesület alapszabályait elismerték, ezzel megnyílt a lehetőség arra, hogy ez bejelenthesse az összes többi szervezeteket, mint fiókjait.

Elnök megjegyzi, hogy a jogi személyekről szóló törvény szentesítése óta tudtával a jogi személyiséget minden nehézség nélkül bejegyzik a törvényszékek s így ezt megszerezhetik a gazdakörök, a gazdasági egyesületek keretén belül. Ha a határmenti községekben nehézségek volnának a bejegyzések körül, úgy az ottani megyei egyesületek jelentsék be e körülményt s a Párt illetékes helyen interveniálni fog.

Csiszár Lajos:

Az előadásokat valóban élvezettel hallgatta és azoknak komoly hangja és a bennük rejlő nagy igazságok annyira megragadták, hogy miután azokból a néphez szóló szívreható buzdítás cseng ki, jónak látja ezeket könyvben kinyomtatni és propaganda-célra a nép között felhasználni. Nekünk az a fontos, amire az életnek szüksége van. Nekünk konkrétumokat kell följegyeznünk és határozott formában kell javaslatot tennünk az építő munkára. Terveket kell bemutatnunk. E tervből azonban egy gondolatot ki kell kapcsolni. Ez az, hogy a kormánytól kérjünk valamit. *A kormánytól ne kérjünk semmit!* Mi magunk kell, hogy megteremtsük azt, amire nekünk szükségünk van. Történelmi tényt sorolok fel. Mikor a lengyel nemzetet már harmadszor tönkre akarták tenni, országát felosztották, akkor a lengyel nép emigránsokat nevelt és azokat a külföldre küldte. Az emigránsok által tájékoztatta a külföldet, hogy mi történik ott. Az 1886. év új periódus a lengyelek életében. A különböző porosz pártokkal próbáltak paktumot kötni s így életlehetőségeiket biztosítani. 1886-ban egészen különös alakulat ütötte fel fejét Posenben. A porosz szövetkezeti törvény alapján egészen alul, a falvakban kezdett a nép gazdaságilag szervezkedni. Szövet-

kezeti alapon, de olyan formában, hogy előállottak a legkisebb emberek és mindent odaadtak arra a célra, hogy gazdaságilag megerősödjének. A mi problémáinkat is végeredményben csak a gazdasági szervezkedéssel lehet megoldani. A gazdaközönség képezi a magyar társadalom nyolcvanszázalékát és ha itt elveszítjük a csatát, mindent elveszítettünk. Láthatjuk azt a politikai törekvést, hogy el kell szegényíteni a magyarságot, hogy így nemzetiségétől is megfosztható legyen. Azt az analógiát, amit a történelem lapjairól Posenben láttunk, meg kell ragadnunk. A poseni nép nekifogott, összeállt, gazdaságilag megszervezkedett és amikor kerületenként megalkotta a maga kerületi csoportját, akkor kiválasztotta az intellektusokat, a társadalomnak azon történelmi tagjait, akik ma itt jelenleg is képviselik a magyarságot. Nekünk is erre az útra kell térni, a magyarságot gazdaságilag kell megszervezni, mert egy szegény néppel úgy bánnak el, ahogy akarnak. Nekünk nem lehet más politikánk, mint gazdasági. Ha ettől eltérünk és bármiféle más munkában felőröljük az elhivatottságunkat, akkor ebből a szép országból ki vagyunk közösítve. Fogjunk tehát neki és szervezzük meg gazdaságilag a népet. Az iparosság meg van ugyan szervezve, meg van a lakatos, csizmadia, stb. iparosok szakmai egyesülete, de ez nem az a gazdasági szervezetség, amire szükségünk volna. A kétféle szervezetnek: a gazdakénak és az iparosságénak kapcsolatba kell jönnie egymással. Egyik oldalon meg kell szervezni az iparosságot, másik oldalon a gazdatársadalmat. Mert másképpen sem élni, sem fennállani nem tudunk. Az lenne az én tiszteletteljes indítványom, hogy a határozati javaslatot egészítsük ki azzal, hogy ne várja a falvakban senki, hogy a Magyar Párttól oda menjen valaki, hanem álljanak össze az emberek és csinálják meg maguk a szervezkedést, mert ez az egyetlen módja, hogy magyarok maradhassunk.

Dr. Lakatos Sándor

a Gyáriparosszövetség főtitkára, Marosvásárhely:

Egy kérdést szeretnék csak fölteni: A szervezetség szép, a szervezkedés kívánatos, de *mivel* akarjuk ezt megcsinálni? Én egy gazdasági szövetség keretében dolgozom, ahol sikerült megtalálni a módját annak, hogy miként kell a szervezeti életet felállítani, kibővíteni és fenntartani. Hogy egy szervezet fennálljon, ahhoz *pénz, pénz és pénz kell*. Ne felejtjük el, hogy *mindenhez pénz kell*.

De attól a szótól, hogy pénz, nem kell megijedni. Az a pénzbeli áldozat, melyet a gazdasági megszervezettség igényel, tekintettel a gazdatársadalom kiterjedtségére, egyénenként olyan kicsiny, hogy azt áldozatnak nevezni nem lehet és ennek ellenére ezekből a kis összegekből olyan nagy összegek állhatnak elő, hogy abból a szervezet megalkotását és fenntartását is fedezni lehet. A jóhiszemű, jóakaratu, ambiciózus emberek próbálkozásai, személyes intervenciója és agitációja eredményes azért nem lehet, mert mindannyian annyira el vannak foglalva, hogy ilyenirányú tevékenységük csak saját kenyérkeresetük, vagy a szervezettség logikus előkészítésének fővására menne. Miután pedig nem kívánhatjuk azt senkitől sem, hogy hivatását feláldozza és ideje java részét agitációra fordítsa, a szervezés keresztülvitelére vállalkozó és erre alkalmas egyén fáradozásait honorálni is kell. Komoly szervezettséget csak úgy lehet teremteni, ha ezzel *hivatásszerűleg* foglalkozunk. Ez a hivatásszerűleg való foglalkozás azt jelenti, hogy az illetőnek nem szabad mással foglalkoznia, tehát ezt a szervező munkáját meg kell fizetnünk, hogy abból meg is élhessen. Amennyiben a gazdatársadalom kimondja, hogy *önadóztatásra* is hajlandó a szervezettség érdekében, akkor lehet csak céltudatos szervezkedést elérni.

Ugron Zoltán:

Az előadott javaslatokban semmiféle mást nem látok, mint azt, amit a háború előtt egy másik imperium alatt csináltunk. De akkor se nagy sikerrel csináltuk. Amíg a kormány támogatott és segített, addig csináltuk, de tovább nem. Abban az időben a kormány a hátunk mögött volt, szövetkezeti ügyekben, gazdasági kiállítások rendezésében, mindenben segített. Mégis állandóan politikai téren működtünk. Én a multból azt a tanulságot vontam le, hogy a gazdatársadalmat *politikailag* is meg kell szervezni. Mert a vége mégis csak az, hogy a gazdaság nem egyéb, mint politika. Parlamentáris államban a többség rendelkezik, a politikát a többség csinálja s magát az államot is. a többség alkotja. A gazdasági célokat nem lehet elérni úgy, hogy se sajtó, se pénzügy ne legyen a kezünkön. Meg kell csinálni úgy a mezőgazdasági, mint az ipari munkásság szervezetét *szakszervezeti* alapon. A szakszervezet képes magának sajtót, közvéleményt csinálni, amint ezt a munkáspártoknál látjuk. Ma Romániában azok a sérelmek, melyek nekünk, mint magyar gazdáknak fájnak, a román parasztnál is hasonlóak, csak a

felvilágosítás hiányzik, hogy belássák, hogy csak zsellérei az államnak. De már a román parasztok is látják, hogy az ő helyzetük azzal még nem lett rózsássá, hogy a pápa nagy hirtelen elment delegátusnak, zsudekátornak, vagy deputátnak, a fia pedig nagy hirtelenséggel prefektté lett. Ezer közül 996 parasztember tudja, hogy mi fáj a gazdaközönségnek s e tekintetben nincs külföldiség magyar és román között, mindegyikünk egyformán szenved a néhez gazdasági helyzetben. Szakszervezet kell, szakszervezeteket kell csinálni és semmiféle más tekintetek itt ne legyenek; azért mi magyarok vagyunk, magyar gazdák vagyunk s ha le is szegényítették, ezután is magyarok akarunk maradni.

Gróf Teleki Domokos:

A szervezkedésnek egy nagy nehézsége van: a legtöbb helyen nincs megfelelő vezető! Szomorúan tapasztalja, hogy a magyar földbirtokos osztály nem tudja elfelejteni a birtokreform végrehajtása során szenvedett sérelmeket, sőt érezteti a néppel, hogy rossz néven veszi tőlük, hogy elfogadták azt a földet, amit az állam nekik ajándékozott. A birtokososztálynak tisztában kell lennie azzal, hogy kifosztásának a nép nem oka. Nem szabad tehát keserűséget éreznünk és éreztetnünk a nép iránt. Sőt nekünk kell minden olyan mozgalom élére állanunk, mely a nép javát szolgálja és felhívja a figyelmet arra, hogy milyen erő rejlik abban, ha összetartunk. Így elérhetjük és el is kell érünk azt, hogy faluhelyen az intelligencia vezesse az alakulást s ha egyelőre nem is tudunk egy önálló munkaerőnek megfelelő honoráriumot adni, de a lelkes kar, a tanítók és az intellektuel birtokosok addig is kötelesek a szervezési munka megkezdése terén megtenni minden lehetőt.

Dr. Domahidy Elemér szenátor:

Nem olyan nagy és ördögös dolog a gazdatársadalom megszervezése, hogy arról kénytelenek volnánk sokat vitatkozni. Minden szép szónál szebben beszélnek a tettek. Anélkül, hogy dicsekedni akarna vele, elmondhatja, hogy Szatmárvármegyében a Vármegyei Gazdasági Egyesület, Molnár Imre titkár buzgólkodása mellett, – bár nagy nehézségekkel kellett megküzdeniök, melyek nem a magyarság részéről, de a román hatóságok részéről merültek fel – három-négy év alatt mégis a legszebb eredményeket érte el

a gazdakörök megszervezése terén. Igaz, hogy ezt az eredményt elsősorban a titkár nagy rábeszélőképességének és buzgó agitációs tevékenységének köszönhetik. Éppen ezért a vármegyei gazdasági egyesületek feladatának tartja a kezdeményező munka elvégzését. A vármegyei gazdasági egyesületek állapítsák meg, hol, kik vezessék be a szervezkedési mozgalmat. Meg lehet azt csinálni, csak egy kis agilitás, egy kis áldozatkészség és szorgalom kell hozzá.

E gyűlésen állandóan és hangsúlyozottan az *erdélyi* mezőgazdasági kérdésekről beszélünk, úgy, hogy én, mint királyhágóntúli birtokos, nem is tudom, odavegyem-e magamat is e gyűjtőfogalom alá. (Közbeszólások: „*Igen, a Partium is Erdélyhez tartozott s odatartozik ma is!*”) Kevesen vagyunk itt, akik a királyhágóntúli gazdasági élet egyik nagy terhét ismernők. Ez az *ármentesítő társulatok céljaira fizetendő adózás kérdése*. Ilyen ármentesítő terület a mi vidékünkön hat van. Ezek ketté lettek az országhatárok által szakítva és legnagyobbbrészt fele Romániához, a másik fele pedig Magyarországhoz csatoltatott. Az átcsatolással kapcsolatosan igen kellemetlen helyzet állott elő reánk nézve, mert problematikussá vált az ármentesítő munkálatok céljára eddig kiutalt államsegély kérdése. Nekünk a sajátunkból óriási összegeket kell ármentesítési célokra fordítanunk. A kormány egy vízjogi törvényt alkotott, mely teljesen eltér a magyarországi vízjogi törvénytől. A magyarországi vízjogi törvény kimondja, hogy adóvisszatérítés címén az ármentesítő társulatokat minden beruházási munkálatnál támogatja. A román állam az ármentesítő társulatokat rendszeresen nem segíyezi. Mult év december havában óriási árvizek pusztítottak Aradvármegye környékén, Biharban és Szatmárvármegyében, a társulatok pénztárai teljesen kimerültek, ennek folytán az árvédekezéseket csak hiányosan lehetett teljesíteni, míg végezetre a kormány aránylag kevesebb összegű segíyezésben részesítette az ármentesítő társulatokat.

Bátor vagyok kérni, méltóztassanak hozzájárulni azon indítványomhoz, hogy a földmivelésügyi kormány kerestessék meg abban az irányban, hogy egy nagyobb szabású, tekintélyesebb összeggel támogassa az ármentesítő társulatokat, ha már az adóvisszatérítést a kormány nem hajlandó megadni. Annak illusztrálására, hogy milyen horribilis kárunk van ebből és hogy milyen jelentőségű ez az adóvisszatérítés, csak, annyit jegyzek meg, hogy az egredi lóp területe nyolcvanötezer katasztrális hold és az impe-

rium óta a román állam tizennyolcmillió lei adóvisszatérítésre volna köteles a magyar vízjogi törvény szerint. A magyar kormány a Magyarországhoz tartozó területek után ezen hozzájárulást folyósította is, mi pedig kaptunk ezen a címen ötszázezer leit. Ez indokolja felszólalásomat és kérésemet, hogy ezen ügyünk a Magyar Párt által támogatásban részesíttessék.

A Szakosztály Dr. Nagy Endre és Orbán Balázs előadók javaslatait elfogadja azzal, hogy a szervezkedés irányítása Dr. Domahidy Elemér indítványához képest a vármegyei gazdasági egyesületekre bizassék.

Ugyancsak magáévá teszi a Szakosztály Dr. Domahidy Elemér azon indítványát, hogy a királyhágóntuli ármentesítés kérdése szintén vétessék fel a Párt programjába.